

Науково-практичний коментар

до ст.130 КК України

Стаття 130. Держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів. У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів.

Для вирішення питань внутрішньої діяльності судів діє суддівське самоврядування.

Відповідно п.7 Основних принципів незалежності судових органів (схвалених резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 р.) на кожену державу-члена ООН покладається зобов'язання надавати необхідні засоби, які давали б змогу судовим органам належним чином виконувати свої функції. Особливий порядок фінансування та організаційного забезпечення судів, належне матеріальне та соціальне забезпечення суддів, функціонування органів суддівського самоврядування є фінансовими, організаційними та матеріальними гарантіями незалежності діяльності носіїв судової влади. Самостійність і незалежність судових органів від впливу законодавчої і виконавчої влади багато у чому й забезпечується саме у процесі реалізації названої статті.

Безумовно, на цьому шляху зустрічаються відповідні перешкоди, що унеможливають якісне відправлення правосуддя. Відсутність або диверсифікація джерел фінансування судової влади – прямий шлях до розвитку корупційних відносин, формування джерел кримінального впливу на суди. Саме цьому Конституційний Суд України у п. 2 мотивувальної частини рішення від 24 червня 1999 р. № 6-рп/99 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 19, 42 Закону України «Про Державний бюджет України на 1999 рік» (справа про фінансування судів) зазначив: «Однією з конституційних гарантій незалежності суддів є особливий порядок фінансування судів. Важливим механізмом забезпечення такої гарантії є

встановлений частиною першою статті 130 Конституції обов'язок держави забезпечувати фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів шляхом окремого визначення у Державному бюджеті України видатків на утримання судів. Централізований порядок фінансування судових органів з Державного бюджету України в обсягах, які мають забезпечувати належні економічні умови для повного і незалежного здійснення правосуддя, фінансування потреб судів (витрати на розгляд судових справ, комунальні послуги, ремонт і охорону судових приміщень, придбання оргтехніки, поштові витрати тощо) має обмежити будь-який вплив на суд і спрямований на гарантування судової діяльності на основі принципів і приписів Конституції України».

Якість та справедливість виконання правосуддя є інструментами зміцнення демократичних відносин у суспільстві. На жаль, у організаційних моментах на цьому шляху існувала значна кількість перешкод. Так у рішенні VIII позачергового З'їзду суддів України «Про стан виконання в державі Конституції та законів України щодо забезпечення самостійності судів та незалежності суддів» від 26 червня 2007 р. було особливо зазначено що у той час мали місце «спроби втручання у вирішення конкретних судових справ, в організацію діяльності судів при формуванні суддівського корпусу... втручання, перешкоджання здійсненню судами правосуддя, тиску на суддів шляхом погроз, шантажу та іншого протиправного впливу, в тому числі у формі прийняття незаконних нормативно-правових актів та правових актів індивідуальної дії, неправомірного використання суб'єктами влади наданих їм повноважень».

Незадарма пізніше президент України В.Янукович у своїй промові перед судьями 17 вересня 2010 р. відмітив, що «Державна судова адміністрація, на яку покладено представництво судів у відносинах з органами виконавчої і законодавчої влади у питаннях фінансування та матеріально-технічного забезпечення судів, виводиться з системи органів виконавчої влади і підпорядковується органам суддівського самоврядування. Суди не повинні зупиняти роботу через брак коштів на відправлення поштової кореспонденції — це ганьба для держави».

Отже, відповідними гарантіями незалежності судової діяльності, які зазначені у ст.130 Конституції є встановлені законами України:

- окремий порядок фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів;
- належне матеріальне та соціальне забезпечення суддів;
- функціонування органів суддівського самоврядування для вирішення питань внутрішньої діяльності судів.

Заходи матеріального, інформаційного, організаційного, технічного та фінансового характеру, які спрямовано на забезпечення незалежного здійснення правосуддя визначаються безпосередньо законодавством України. Так, згідно Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року, фінансування та належні умови функціонування судів і діяльності суддів забезпечуються державою. Це передбачає визначення в Державному бюджеті України видатків на фінансування судів не нижче рівня, що забезпечує можливість повного і незалежного здійснення правосуддя; гарантування своєчасного і повного фінансування судів. При чому функції головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення діяльності судів здійснюють суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України. Державна судова адміністрація України здійснює функції головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, органів суддівського самоврядування, Національної школи суддів України. Законодавство України встановлює певні гарантії належного фінансування судової системи згідно яким видатки на утримання судів у Державному бюджеті України не можуть бути скорочені в поточному фінансовому році.

Державна судова адміністрація України здійснює організаційне забезпечення діяльності органів судової влади. В рамках своєї компетенції вона забезпечує належні умови діяльності судів загальної юрисдикції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України та органів суддівського самоврядування в межах повноважень, визначених законодавством України; організовує комп'ютеризацію судів для здійснення діловодства, самого процесу судочинства, інформаційно-нормативного забезпечення судової діяльності та забезпечення функціонування автоматизованої системи документообігу в судах; в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на фінансування відповідних судів, забезпечує суди необхідними технічними засобами фіксування судового процесу. Організаційне забезпечення діяльності Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів здійснюється апаратом відповідного суду. Порядок організаційного забезпечення діяльності Конституційного Суду України встановлюється Законом України «Про Конституційний Суд України» та іншими законами. Для забезпечення судів нормативно-правовими актами, спеціальною науковою літературою, матеріалами судової практики в кожному суді повинна бути створеною бібліотека суду. Фонди бібліотеки формують друковані видання та комп'ютерні бази даних.

Для забезпечення належних матеріальних та соціальних умов життя та діяльності суддів у розвиток конституційних положень Законами України «Про судоустрій та статус суддів» та «Про Конституційний Суд України» встановлено, що суддівська винагорода

складається з посадового окладу та інших доплат, та не може визначатися іншими нормативно-правовими актами.

Професійному судді який потребує поліпшення житлових умов надається службове житло за місцем знаходження суду. Він також забезпечується окремим кабінетом, робочим місцем та необхідними для роботи засобами за рахунок коштів Державного бюджету України.

Значущим фактором на шляху забезпечення незалежності суддів є суддівське самоврядування, що сприяє організації нормальної діяльності судів та забезпечує захист суддів від втручання в їх діяльність. Згідно закону завданнями суддівського самоврядування є:

- Забезпечення організаційної єдності судів;
- зміцнення незалежності суддів, захист від втручання в їхню діяльність;
- спільно з органами Державної судової адміністрації, Вищою кваліфікаційною комісією суддів та ін. участь у визначенні потреб кадрового, фінансового, організаційного забезпечення судів;
- контроль за додержанням нормативів кадрового, фінансового, організаційного, матеріально-технічного забезпечення;
- організація призначення суддів на адміністративні посади;
- призначення суддів Конституційного Суду України.

Організаційними формами суддівського самоврядування є збори суддів, ради суддів, конференції суддів, з'їзд суддів України. На зборах суддів місцевих, апеляційних, вищих спеціалізованих судів та Верховного Суду України обговорюються питання спеціалізації діяльності суддів та внутрішньої діяльності відповідного суду, роботи конкретних суддів, чи робітників апарату судів, заслуховуються звіти суддів, які обіймають

адміністративні посади в даному суді, та звіт керівника апарату суду. Слід зазначити що діюче законодавство надає можливість зборам суддів звертатися з пропозиціями щодо питань діяльності суду до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які зобов'язані розглянути ці пропозиції і дати відповідь по суті.

Відповідно до системи судів в Україні не рідше одного разу на рік проводяться конференція суддів загальних судів, конференція суддів господарських судів та конференція суддів адміністративних судів. На цих зібраннях представники судової влади вирішують організаційні питання пов'язані із діяльністю органів суддівського самоврядування, вирішують питання щодо фінансування та забезпечення системи судів. У період між конференціями суддів функції суддівського самоврядування виконує рада суддів загальних судів, рада суддів господарських судів, рада суддів адміністративних судів.

Найвищим органом суддівського самоврядування є з'їзд суддів України, який у межах компетенції, як правило один раз на два роки приймає рішення, що є обов'язковими для всіх органів суддівського самоврядування та всіх суддів. З'їзд суддів України: заслуховує звіти Ради суддів України та рад суддів про виконання завдань органів суддівського самоврядування щодо забезпечення незалежності судів і суддів, стан фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів; інформацію Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та голови Державної судової адміністрації України про їх діяльність; звертається з пропозиціями щодо вирішення питань діяльності судів до органів державної влади та їх посадових осіб; призначає та звільняє суддів Конституційного Суду України відповідно до Конституції і законів України; призначає членів Вищої ради юстиції та приймає рішення про припинення їх повноважень; призначає членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; обирає Раду суддів України.

У період між з'їздами суддів України вищим органом суддівського самоврядування є Рада суддів України. Рада суддів України обирається з'їздом суддів України у складі одинадцяти суддів. Вона організовує виконання рішень з'їзду суддів та контроль за їх виконанням. Рада суддів України у межах своєї компетенції

- розробляє та організовує виконання заходів щодо забезпечення незалежності судів і суддів, поліпшення стану організаційного забезпечення діяльності судів;

- розглядає питання правового захисту суддів, соціального захисту суддів та їхніх сімей, приймає відповідні рішення з цих питань;
- призначає та звільняє Голову Державної судової адміністрації України та його заступників;
- здійснює контроль за організацією діяльності судів;
- звертається з пропозиціями щодо питань діяльності судів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Рішення Ради суддів України, прийняті в межах її повноважень, є обов'язковими для всіх органів суддівського самоврядування. Рішення Ради суддів України може бути скасовано З'їздом суддів України.